

ULUSLARARASI SEÇİM GÖZLEM HEYETİ Türkiye Cumhuriyeti – Cumhurbaşkanı Seçimleri, İkinci Tur, 28 Mayıs 2023

İLK BULGULAR VE SONUÇLAR RAPORU

İLK SONUÇLAR

İkinci tur cumhurbaşkanlığı seçimi rekabetçi bir ortamda gerçekleşmiş olup seçmenlere siyasi alternatifler arasında gerçek bir seçim yapma imkanı sunsa da ilk turda da olduğu gibi medyanın tarafsızlığı ve şartların eşit olmaması, görevdeki Cumhurbaşkanı'na haksız bir avantaj sağlamıştır. Seçimler etkin bir şekilde yönetilmiş, ancak seçim idaresinin çalışmaları şeffaflıktan yoksun olmaya devam etmiştir. İkinci tur için birçok hususta gerekli düzenlemelerin eksik oluşu yasal açıdan belirsizliğe neden olurken, Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) bu yasal boşlukların bir kısmını gidermek için çok sayıda genelge yayınlaması olumlu olmuştur. Sönük ama yine de rekabet içinde geçen kampanya döneminde adaylar özgürce kampanyalarını yürütebilmiştir. Öte yandan her iki adayın kullandığı sert söylemler, kışkırtıcı ve ayrımcı dil ile bazı muhalefet partilerinin destekçilerine yönelik gözdağı ve tacizler bu süreci baltalamıştır. İfade özgürlüklerine kısıtlamaların getirildiği ortamda hem özel medya kuruluşları hem de resmi yayın kuruluşu, kampanyayı haber yaparken tarafsız olmayıp editoryal bağımsızlığı sağlamamış, seçmenlerin bilinçli bir seçim yapma imkanına gölge düşürmüştür. Seçim günü genel olarak sakin geçmiş ve iyi yönetilmiştir. Ancak, özellikle oyların sayımı sırasında belirli prosedürlerin yetersiz uygulandığı durumlar gözlemlenmiştir.

15 Mayıs tarihinde, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) 14 Mayıs genel seçimlerinin ön sonuçlarını açıklamıştır. Cumhurbaşkanı adaylarından hiçbiri seçilebilmek için yasal olarak gerekli olan mutlak çoğunluğu sağlayamadığı için en çok oyu alan iki aday, görevdeki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve muhalefetin desteklediği Kemal Kılıçdaroğlu, arasında ikinci bir turun 28 Mayıs tarihinde gerçekleşmesi planlanmıştır. Seçimlerin ardından bazı muhalefet partisi temsilcileri seçim gününde, başta oyların sayım ve birleştirilmesi olmak üzere, seçim usulsüzlüklerinin olduğuna dair endişelerini sıkça ifade etmiş ve ilgili seçim kurullarına çok sayıda şikayet ve itirazda bulunmuşlardır. Lakin adaylardan YSK'nın açıkladığı sonuçları açıkça sorgulayan olmamıştır. İkinci tur bazı muhalif siyasetçiler ile partilerin, sivil toplum ve bağımsız medyanın seçim sürecine dahil olmasına engel teşkil eden temel özgürlüklerden toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüklerinin kısıtlanmaya devam ettiği bir ortamda gerçekleşmiştir.

YSK cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk tur kesin sonuçlarını 19 Mayıs tarihinde duyurmuştur. Ancak milletvekili genel seçimlerinin kesin sonuçlarının açıklanması ikinci turun sonrasına ertelenerek YSK kesin sonuçların açıklanması için daha önce belirlediği süreyi aşmıştır. YSK'ya göre bu durumun gerekçesi itiraz sürecinin tamamlanması gereğidir. YSK bu kararını yayınlamamış ve alt seviye seçim kurulları da dahil olmak üzere ilgili paydaşları söz konusu gecikme hakkında zamanlıca bilgilendirmemiştir. DKİHB'nin daha önce vermiş olduğu tavsiyelere rağmen YSK kesin sonuçları açıklamadan önce her sandığa ait ayrı sonuçları yayınlamamış ve birleştirme tutanaklarının tutarsız olduğu yönündeki iddialara yönelik kamuoyu endişelerini giderme fırsatını kaçırmıştır. Bu adımlar neticesinde sonuçların açıklanmasında şeffaflık sekteye uğramış ve seçmenler süreç ile ilgili bilgilendirilememiştir.

Yasal çerçeve, seçmen kaydı, seçim idaresinin oluşturulması ile iş ve işlemleri, medya da dahil olmak üzere seçim propagandasına yönelik düzenlemeler, yurtdışında oy kullanımı ve siyasi parti müşahitlerinin bulunması gibi ikinci turun nasıl yürütüleceğine ilişkin temel hususları ele almamakta, bu nedenle söz konusu çerçevenin yasal belirliliği ve genel olarak güvenilirliği olumsuz etkilenmektedir. Bunlara ek olarak, yasal olarak belirlenmiş bazı süreler, ikinci turun zamanlamasına ilişkin gerekler ile bağdaşmamaktadır. Olumlu bir şekilde, ikinci tura gidilmesi ihtimalini dikkate alan

YSK, ilk turdan önce, seçmen kütüğünün güncellenmesi, medya da dahil olmak üzere propaganda döneminin belirlenmesi ve yurtdışında oy kullanılacak yerler ve tarihler gibi seçim idaresinin nasıl olacağına yönelik bir takım düzenlemeler getirmiştir. Yine de, Sandık Kurullarının oluşturulması ve yetkileri, siyasi parti müşahitleri için gerekli şartlar, propaganda yapılabilecek alanlarının yeniden tahsis edilmesi ve yurt dışında ve seyyar oy kullanımı için kayıt altına alma işlemleri gibi belirli konular ya hiç ya da yeterince düzenlenmemiştir.

İkinci turun yürütülmesi ve aynı zamanda milletvekili genel seçimlerinin kesin sonuçlarının belirlenmesi için kısıtlı süre tayin edilmiş olmasına rağmen, seçim idaresi teknik hazırlıkları etkin ve zamanlıca yerine getirmiştir. Ancak, ilk turda da olduğu gibi YSK'nın oturumlarının kapalı gerçekleşmesi ve kanunun gereklerine aykırı düşerek Kurulun kararlarının çoğunu yayınlamaması şeffaflığı daha da azaltmıştır. Orta seviye Seçim Kurulları ilk turda oy verme gününde yaşanan usule yönelik eksiklikleri belirlemiş olsa da Sandık Kurullarının performansını artırmak için ilave herhangi bir eğitim uygulanmamıştır.

YSK kararı uyarınca seçimin iki turu arasında 18 yaşını dolduran seçmenler ile cezaevinden çıkanlar seçmen kütüğüne işlenmiştir. Vatandaşlıktan çıkarılanlar ve vefat edenler seçmen listelerinde kalmış ancak “oy kullanamaz” şerhi düşülmüştür. İki tur arasında seçmen listeleri askıya çıkarılmamış ve ilave bir değişiklik talep etme fırsatı verilmemiştir. Şubat ayında yaşanan depremlerden etkilenen vatandaşların oy kullanmasını kolaylaştırmak için ek özel hükümler getirilmemiştir.

Genel olarak, her iki adayın kampanya faaliyetleri ilk turun aksine daha sınırlı kalmış ve çoğunlukla yereli harekete geçirmeye odaklanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi, seçmenlere siyasi alternatifler arasında gerçek bir seçim yapma imkanı sunmuş ve sönük geçen bu kampanya döneminde, temel özgürlüklere genel olarak saygı gösterilmiştir. Ancak Yeşil Sol Parti (YSP) ve Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) temsilcileri ve destekçileri gözdağı ve tacizlere maruz kalmaya devam etmiştir. Bazı durumlarda, kampanyalara Suriyeli mültecilere yönelik suçlayıcı söylemlerin de yer aldığı kışkırtıcı ve ayrımcı bir dil hakim olmuş ve her iki adayın temsilcileri ısrarlı bir şekilde diğeri hakkında terörle ilişkili olma iddialarında bulunmuştur. Kilit kampanya konuları ekonomideki durum, milli güvenlik, Suriyeli mültecilerin Suriye'ye geri dönmesi ve sınır dışı edilmesi ile gençler için fırsatlar etrafında şekillenmiştir. İkinci tur için yapılan seçim kampanyalarında da resmi görevleri ifa ederken kampanya faaliyeti yürütülmesine yönelik örnekler görülmeye devam etmiş ve propaganda döneminde açılış etkinlikleri yasağının iki kere ihlal edildiği kaydedilmiştir. Bu örneklerle beraber idari kaynakların pek çok kez seçim kampanyası amacıyla kullanılması kampanyanın ilk turunda da olduğu gibi görevdeki Cumhurbaşkanı için haksız bir avantaj sağlamıştır.

Anayasa ile resmi yayın kuruluşunun tarafsızlığı güvence altına alınsa da, DKİHB SGH tarafından yürütülen medya izlemesi, görevdeki Cumhurbaşkanının önemli ölçüde kayırıldığı tespit etmiştir. Böylesi bir taraflılık, çok sayıda özel medya kuruluşunda da görülmekte olup, diğer bazı medya organları ise daha çok muhalefet tarafına kaymıştır. Düzenleyici kurum Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), herhangi bir sistematik medya izlemesi yapmamış ve ikinci tura yönelik özel yönergeler sunarak bu konuda medyaya resmi olarak yardımcı olmamıştır. Kamu görevlilerine hakaret edildiği gerekçesiyle açılan davalar da dahil olmak üzere devam etmekte olan ceza davaları ile gazetecilere ve blog yazarlarına yönelik yeni tutuklamalar ifade özgürlüğünü daha da kısıtlamıştır.

Seçim idaresinin bütün kademelerinde, ilk tur seçim sonrası şikayet ve itirazların ele alınması noktasında şeffaf olunmamıştır. Ne orta düzey kurullar seçim sonrası şikayetlere ilişkin kararlarını yayınlamış, ne de YSK bu organlara yapılan şikayetlere ilişkin bilgi paylaşmıştır. YSK, yasaya aykırı olarak, seçim sonrası itirazlara ilişkin kararlarını yayınlamamıştır. Resmi Sandık Kurulu tutanaklarında yanlışlık ve tutanaklarda adaylara yazılan oylar ile elektronik veri tabanına girilen oylar arasında tutarsızlıklar olduğu iddiasıyla bazı muhalefet partilerince yapılan çok sayıda seçim sonrası itirazları ekseriyetle reddedilmiştir. Muhalefet partilerine göre, pek çok itiraz reddedilmiş olsa da verilerin doğru

girilmediğine ilişkin muhtelif şikayetler de gerektiği gibi çözüme kavuşturulmuştur. YSK, uluslararası iyi uygulamanın aksine, ikinci turda seçim sonrası şikayet ve itirazların değerlendirilmesi için usule uygun olmayan ölçüde kısa bir süre belirleyerek, etkili hukuk yoluna başvurma hakkını baltalamıştır.

İkinci turda seçim günü iyi yönetilmiş ve çoğunlukla barışçıl bir ortamda gerçekleşmiş; başta muhalefet destekçilerine karşı olmak üzere münferit şiddet olayları ve bazı propaganda sessizliği ihlalleri yaşanmıştır. Gözlemlenen oy verme merkezlerinin büyük bir çoğunluğunda oy verme işlemleri olumlu değerlendirilmiştir. Usullere genel olarak sadık kalınmış, ancak USGH gözlemcileri, özellikle seçmenlere talimat verilmesi konusunda bazı tutarsızlıklar olduğunu kaydetmiştir. Grup veya ailelerin birlikte oy kullanmasının yanı sıra bazı sandıkların düzeni nedeniyle oy verme işleminin gizliliğinden tavizler verilebildiği de gözlemlenmiştir. Siyasi parti müşahitlerinin ve sivil toplum temsilcilerinin varlığı şeffaflığı artırmış, ancak birçok örnekte bunların faaliyetlerinin engellenmesi söz konusu olmuştur. USGH gözlemcilerinin bazı merkezlere girişine ve yurtdışı oyların sayımını gözlemek için bulunmalarına mücadele edilmemiştir. Gözlemciler, Sandık Kurulu iş ve işlemlerine yetkisiz kişilerin müdahale ettiği birkaç vaka gözlemiştir. Oyların sayımı esnasında, esasen önemli mutabakat prosedürlerinin ihmal edilmesinden kaynaklanan ve Sandık Kurulu üyelerinin daha fazla eğitim alması gerektiğini gösteren bazı usul eksiklikleri gözlemlenmiştir. Birleştirme süreci, bazı usul tutarsızlıkları dışında genel olarak olumlu olarak değerlendirilmiştir.

İLK BULGULAR

Arka Plan ve İlk Tur Sonrası Yaşanan Gelişmeler

14 Mayıs tarihinde Cumhurbaşkanı ve 600 sandalyeli meclise milletvekillerini seçmek üzere genel seçimler düzenlenmiştir. 15 Mayıs'ta, birleştirilen oyların yüzde 99,92'sine göre YSK, dört cumhurbaşkanı adayından hiçbirinin geçerli oyların mutlak çoğunluğunu elde ederek birinci turda galibiyet elde edemediğini açıklamış ve 28 Mayıs'ta görevdeki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile muhalefetin adayı Kemal Kılıçdaroğlu arasında ikinci tur seçimlere gidilmesi için çağrıda bulunmuştur.¹ Türkiye'de doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin başlamasından bu yana, ilk kez bir cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci tura kalmıştır.² İkinci tur bazı muhalif siyasetçiler ile partilerin, sivil toplum ve bağımsız medyanın seçim sürecine dahil olmasına engel teşkil eden temel özgürlüklerden toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüklerinin kısıtlanmaya devam ettiği bir ortamda gerçekleşmiştir.

İlk turdaki seçim gününün ardından aralarında CHP, Yeşil Sol Parti (YSP) ve İyi Parti'nin de bulunduğu bazı muhalefet temsilcileri, veri girişinin doğruluğu da dahil olmak üzere, seçim günüyle ilgili çok sayıda usulsüzlük iddiasında ve çeşitli seçim organları nezdinde birçok şikayet başvurusunda bulunmuşlardır (bkz. Seçim Uyuşmazlıklarının Çözümü).³ Ön seçim sonuçlarının açıklanmasında

¹ Kanuna göre, oyların çoğunluğunu alan iki aday arasında iki hafta içinde ikinci bir tur düzenlenecektir. Sayın Erdoğan, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) de dahil olmak üzere iktidardaki Cumhuriyet İttifakı tarafından desteklenmiş; Sayın Kılıçdaroğlu, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve İYİ Parti'nin de aralarında bulunduğu muhalefetteki Millet İttifakı tarafından desteklenmiştir.

² İlk doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimi, doğrudan cumhurbaşkanlığı seçimlerini getiren 2007 anayasa değişikliklerinin ardından 2014 yılında gerçekleşmiştir. Bu değişikliklerden önce cumhurbaşkanı meclis tarafından seçilmekte idi.

³ [Türkiye İşçi Partisi](#) (TİP) ve YSP'nin yaptığı [açıklamalar](#) da dahil olmak üzere çok sayıda sosyal ağ [gönderisinde](#), sonuç tutanakları ve tutanakların sisteme girilmesinde sistemik hatalar olduğu, kolluk kuvvetleri tarafından birden fazla oy kullanıldığına dair örnekler, seçmenlerin kendi rızaları olmadan Sandık Kurulu üyesi gösterilerek oy verme haklarından mahrum bırakıldığı ve seçmenlere gözdağı verildiği iddiaları gündeme getirilmiştir. Sayın [Kılıçdaroğlu](#) ve Gelecek Partisi lideri Ahmet Davutoğlu [YSK'yu](#) elektronik sisteme doğru veri girişini sağlamaya davet etmiştir. 16 Mayıs'ta İletişim Başkanlığı bünyesindeki Dezenformasyonla Mücadele Merkezi'nin yaptığı bir [açıklamada](#), iddialar kamuoyunu tahrik etmeye yönelik bir manipülasyon olarak nitelendirilmiştir. 17 Mayıs tarihli bir açıklamasında YSK, bu iddiaları asılsız bularak reddetmiştir.

şeffaflık sağlanmadığına ilişkin endişeler de bazı adaylar tarafından dile getirilmiştir.⁴ Ancak, YSK tarafından açıklanan sonuçları hiçbir aday alenen sorgulamamıştır.

İkinci tur, ilk turdaki dinamikleri yansıtan, tamamen kutuplaşmış bir ortamda gerçekleşmiştir. Hem iktidar partisi hem de muhalefet adayları, seçimleri ülkenin geleceği konusunda belirleyici bir referandum olarak tasvir etmişlerdir. Genel seçimlerin ardından, medyada ve sosyal ağlarda, Şubat depremlerinden etkilenen ve ezici bir çoğunlukla görevdeki siyasi partilere oy veren vatandaşlara yönelik şiddetli bir eleştiri ve sözlü saldırı dalgası söz konusu olmuştur.⁵ Devletin üst düzey yetkilileri de önde gelen bir sivil toplum kuruluşuna sözlü saldırılarda bulunmuştur.⁶

YSK, itirazların karara bağlanmasının ardından 19 Mayıs'ta cumhurbaşkanlığı seçiminin kesin sonuçlarını açıklarken milletvekili genel seçimlerinin kesin sonuçlarını ikinci turdan önce açıklamamıştır.⁷ Yeni seçilen mecliste temsil edilen kadın sayısı seçilen kadın vekil sayısının 100'den (vekillerin yüzde 16'sı) 121'e (yüzde 20) yükselmesi ile artış göstermiştir. Bu olumlu eğilime rağmen, kadınların mecliste ısrarla yeterli temsil edilmiyor oluşu, yetkililerin kadınların siyasete daha geniş katılımı önündeki engelleri aşmak için ortak çaba sarf etmesi gerekliliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Kadın cumhurbaşkanı adayı bulunmamaktadır.

Yasal Çerçeve

Yasal çerçeve, seçmen kaydı, seçim idaresinin oluşturulması ile iş ve işlemleri, medya da dahil olmak üzere seçim propagandasına yönelik düzenlenmeleri, yurtdışında oy kullanımı ve siyasi parti müşahitlerinin bulunması gibi ikinci turun nasıl yürütüleceğine dair temel hususları ele almamaktadır. Bu durum seçimlerin idaresinden sorumlu organlar, adaylar ve seçmenler için yasal belirliliği olumsuz etkilemekte ve yasal çerçevenin güvenilirliğini tartışmaya açmaktadır. Her türlü seçimin idaresi ve gerçekleşmesine yönelik düzenlemeleri getiren 1961 tarihli Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da seçimlerin ikinci turunun düzenlenmesine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. 2012 tarihli Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu da ikinci turla ilgili düzenleme getirmemekte; yalnız Cumhurbaşkanlığı seçim sistemine ilişkin anayasada yer alan hükümleri vurgulamakta ve ikinci turdaki adayların adaylıktan çekilmesi hususunda yasal süreleri belirlemektedir. Seçimlerde ikinci turun nasıl olacağına yönelik tek hüküm cumhurbaşkanı adaylarına yapılacak olan bağışlardaki tutar kısıtlamasının seçimlerin her turunda geçerli olduğuna dair

⁴ Oy sayımının hemen ardından, YSK'dan resmi bir bilgi alınmadan, medya kuruluşları seçim sonuçlarını bildirmeye başlamıştır. YSP sözcüsü ile birlikte CHP'li [Ankara ve İstanbul Belediye Başkanlarının da aralarında bulunduğu çok sayıda muhalif siyasetçi](#), Anadolu Ajansı'nın ilk saatlerde AK Parti ve cumhurbaşkanı adayının aldığı oyları abarttığı iddiasında bulunmuştur. ANKA Haber Ajansı'na da veri akışını engellediği iddiasıyla suçlamalar [yöneltilmiştir](#). Her iki medya kuruluşu da, görünürdeki tutarsızlıkları metodolojilerindeki farklılıklara [bağlayarak](#) bu suçlamaları [yalanlamıştır](#).

⁵ Milletvekili seçimlerinde, depremden etkilenen illerde yaşayanlar ortalama yüzde 54 oyla iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) lehine oy kullanmıştır. 16 Mayıs'ta muhalif medya kuruluşu Sözcü, depremedelere yönelik açıklamalarda [bulunarak](#) "çadırda yaşamayı" tercih ettiklerini ifade etmiştir. Sosyal ağlarda [paylaşılan binlerce](#) gönderide depremin olduğu bölgelerde oy kullanan seçmenlere sözlü tehdit ve saldırılarda bulunulmuş ve birçoğu seçim sonuçları nedeniyle bölgeye yapılan bağış ve yardımlara son verme sözü vermiştir. Bu eleştiriler hem cumhurbaşkanı adayları hem de birçok paydaş tarafından büyük ölçüde kınanmıştır. Yetkililerin [başlattığı](#) soruşturmalar sonucunda en az dokuz kişi sosyal ağlardaki paylaşımları nedeniyle [gözümlenmiştir](#).

⁶ İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 21 Mayıs'ta yaptığı açıklamada vatandaş gözlemcilerden oluşan Oy ve Ötesine sözlü [saldırıda](#) bulunmuş, Oy ve Ötesi temsilcilerinin seçmenleri terörize ettiğini iddia ederek "sandıklarda yerleri olmadığını" da sözlere eklemiştir.

⁷ Cumhurbaşkanlığı seçiminde Sayın Erdoğan oyların yüzde 49.52, Sayın Kılıçdaroğlu yüzde 44.88, Sinan Oğan yüzde 5.17 ve Muharrem İnce yüzde 0.43'ünü almıştır. İlk verilere göre milletvekilliği genel seçimlerinde AK Parti oyların yüzde 35.6, CHP yüzde 25.3, MHP yüzde 10.1, İyi Parti yüzde 9.7, YSP yüzde 8.8, Yeniden Refah Partisi (YRP) yüzde 2.8, Zafer Partisi yüzde 2.2, TİP yüzde 1.7, Büyük Birlik Partisi (BBP) yüzde 1 ve Memleket Partisi yüzde 0.9'unu almıştır.

hükümdür. Dahası, seçim sürecinin çeşitli kısımlarının uygulanması için kanun ile belirlenen sürelerin bazıları ikinci tur için gereken süre ile uyuşmamaktadır.⁸

Olumlu bir şekilde, ikinci tura gidilmesi ihtimalini dikkate alan YSK ilk turdan önce, seçmen kütüğünün güncellenmesi, medya da dahil olmak üzere propaganda döneminin belirlenmesi ve yurtdışında oy kullanılacak yerler ve tarihler gibi seçim idaresinin nasıl olacağına yönelik bir takım genelgeler yayınlamıştır. Yine de, Sandık Kurullarının oluşturulması ve yetkileri, siyasi parti müşahitleri için gerekli şartlar, propaganda yapılabilecek alanlarının yeniden tahsis edilmesi ve yurt dışında ve seyyar oy kullanımı için kayıt altına alma işlemleri gibi belirli konular ya hiç ya da yeterince düzenlenmemiştir. Seçim Kurullarından ve adaylardan gelen soruların üzerine YSK bazı belirsizliklere açıklık getirmiş ve iki tur arasında tamamlayıcı bazı tedbirler uygulamıştır.⁹

Seçim İdaresi

YSK'nın getirdiği bir düzenleme ile kesin sonuçların açıklanması için son tarih 19 Mayıs olarak belirlenmiştir. Ancak YSK'nın DKİHB USGH'ye verdiği bilgiye göre, YSK şikayet ve itiraz sürecinin sonuçlandırılması gerektiği için milletvekili genel seçimleri kesin sonuçlarının açıklanmasını ikinci turun sonrasına ertelemiştir ve bu vesileyle daha önce belirlediği süreyi aşmıştır. YSK söz konusu kararını yayınlamamış veya alt düzey seçim kurulları da dahil olmak üzere diğer paydaşları zamanında bilgilendirmemiş, bu nedenle kesin sonuçların açıklanması noktasında şeffaflık sekteye uğramış ve seçmenler süreç hakkında bilgilendirilememiştir.¹⁰ Kanuna aykırı olmamakla birlikte, YSK, DKİHB'nin daha önce paylaştığı tavsiyesine rağmen, kesin sonuçları açıklamadan önce sandıklara göre ayrıştırılmış ön sonuçları yayınlamamıştır.¹¹ YSK birleştirme tutanaklarındaki tutarsızlık iddiaları hakkında kamuoyunun endişelerini giderme fırsatını kaçırmış, şeffaflığı daha da sekteye uğratmış ve halkın seçim idaresine olan güvenini azaltmıştır.¹²

İkinci turun teknik açıdan yürütülmesi ve aynı zamanda milletvekili genel seçimlerinin kesin sonuçlarının belirlenmesi için kısıtlı süre tayin edilmiş olmasına rağmen, seçim idaresi teknik hazırlıkları etkin ve zamanlıca yerine getirmiştir. Ancak, ilk turda olduğu gibi, YSK oturumlarını kapalı düzenlemiş ve kararlarının büyük kısmını yayınlamamış, bu da şeffaflığı daha da köreltmıştır. YSK resmi bir karar yayınlamadan tüm Sandık Kurullarının görev süresinin *fiili olarak* ikinci tur için uzatmıştır. Bazı siyasi partiler, sandık kurulu üyelerini seçim günündeki yetersiz performansları nedeniyle değiştirdiklerini DKİHB USGH'ye bildirmiştir. İlçe Seçim Kurulları ilk turda oy verme gününde yaşanan usule yönelik eksiklikleri belirlemiş olsa da Sandık Kurullarının performansını artırmak için ilave herhangi bir eğitim uygulanmamıştır.¹³ YSK seçimde yer alan tüm adayların tayin

⁸ Örneğin propaganda yapılabilecek yerlerin tahsis edilmesi, medyada ücretsiz yayınlanma zaman aralıklarının verilmesi ve yurtdışında oy kullanılması için ikinci turdan önce sadece iki haftalık bir süre olması yapılması gereken iş ve işlemlere uygun değildir.

⁹ Örneğin, YSK yeni Sandık Kurulu üyelerinin atanmasına ve seçim kurullarında temsilci ve gözlemcilerin bulunmasına ilişkin görüş sunmuş ve yeni seçmen bilgi kağıtlarının basılarak dağıtılması yönünde bir karar vermiştir.

¹⁰ YSK tarafından 13 Mart tarihinde yayınlanan seçim takvimi sonuçların yayınlanmasının ertelendiğini gösterecek şekilde güncellenmemiştir. Pek çok İlçe Seçim Kurulu ilk turda oy verme gününün ardından YSK'dan kesin sonuçların açıklanmasına dair herhangi bir bilgi almadıklarını DKİHB USGH'ye bildirmişlerdir. Ardahan, Burdur, Erzurum, Hakkari, Kars, Mardin, Sivas ve Van'daki İl Seçim Kurulları ile ait milletvekili seçim kesin sonuçlarını YSK yurt geneline ait kesin sonuçları henüz yayınlamadan 24 Mayıs tarihinde açıklamışlardır.

¹¹ Genel kamuoyunun aksine, genel seçimlere katılan siyasi partiler, seçim gecesinden itibaren YSK bilgi sistemi üzerinden birleştirme sonuçlarına ve tutanakların görüntülerine erişebilmişlerdir.

¹² DKİHB USGH, USGH gözlemcileri tarafından ilk seçim gününde toplanan sonuç tutanağından rastgele yaklaşık 100 adet örnek almış ve bunları birleştirme sonuçlarıyla karşılaştırmıştır. Kanun gereği yapılan bazı düzeltmeler gözlemlense de tüm sonuç rakamları net bir şekilde birbiri ile uyum göstermiştir.

¹³ İki tur arasında Sandık Kurulu üyeliklerinden ayrılanların yerine alınan yeni üyeler için İlçe Seçim Kurulları tarafından kısa bir eğitim verildiği bilgisi DKİHB USGH ile paylaşılmıştır.

ettiği müşahitlerin birinci turdaki akreditasyonunu ikinci turda da geçerli saymıştır. Seçmenlere yönelik ilave bir eğitim kampanyası yürütülmemiştir.

Yurt dışında kayıtlı seçmenler için oy kullanma işlemleri 20 Mayıs tarihinde başlayıp 24 Mayıs'a kadar, Türkiye içinde gümrük kapılarında 28 Mayıs'a kadar devam etmiştir. YSK, ilk turda görülen aşırı yoğunluk gibi sorunları ele almak için, oy kullanma yerlerinin sayısını artırarak 15 ülkedeki oy kullanma düzenlemelerini değiştirmiştir.¹⁴ Ancak, YSK'nın beş ülkede oy kullanma sürelerini kısaltması ve birkaç örnekte oy kullanma merkezlerinin sayısının azaltılması, bazı siyasi partiler arasında bu kararın arkasında sözde bir siyasi saik bulunduğu dair endişelere yol açmıştır. CHP'nin resmi talebi üzerine YSK, başlangıçta planlanan oy kullanma sürelerine neredeyse tamamen geri dönmüştür.¹⁵

Seçmen Kaydı

Mevzuatta iki tur arasında seçmen kütüğünün güncellenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. 19 Mayıs tarihine kadar güncellemeleri zorunlu kılan YSK düzenlemesi uyarınca, iki tur arasında 18 yaşını dolduran yaklaşık 48.000 seçmen ve bu dönemde cezaevinden salıverilen kişiler seçmen kütüğüne eklenmiştir.¹⁶ Vatandaşlıktan çıkarılanlar ve vefat eden seçmenler, "oy kullanamazlar" şerhi ile seçmen listelerinde kalmıştır. YSK'ya göre, ikinci tur için kayıtlı seçmen sayısı yurt içinde 60.771.236, yurt dışında ise 3.423.735 olmuştur.

Seçmen listeleri iki tur arasında askıya çıkarılmamış ve değişiklik talep etme imkanı olmamıştır. İlk turda yurt dışından veya seyyar sandıkla oy kullanmak için kayıt yaptıran seçmenler, ilgili seçmen listelerinde kalmaya devam etmiştir. Yetkisi olan siyasi partiler 19 Mayıs tarihine kadar, güncellenmiş seçmen listelerinin kopyalarını elektronik ortamda almış, bu sayede şeffaflık artmıştır. Şubat ayında yaşanan depremlerden etkilenen vatandaşların oy kullanmasını kolaylaştırmak için yetkililer tarafından herhangi bir ek hüküm getirilmemiştir. İlk turda olduğu gibi, bazı siyasi partiler ücretsiz ulaşım sunarak depremden etkilenen bazı kişilerin kalıcı ikamet yerlerinde oy kullanmalarını sağlamıştır.

Seçim Kampanyası

YSK tarafından düzenlenen genelgeye göre, birinci turdaki seçim gününden sonra seçim kampanyalarına devam edilebilirken, ikinci tur için düzenlenen propaganda dönemi, propaganda ile ilgili tüm kısıtlamaların uygulandığı 19-27 Mayıs olarak belirlenmiştir.¹⁷ Sayın Erdoğan, ikinci turun açıklanmasından kısa bir süre sonra kampanya faaliyetlerine başlarken, Sayın Kılıçdaroğlu 19 Mayıs'ta aktif olarak kampanya faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır.

¹⁴ Değişiklikler, Dışişleri Bakanlığı'nın ilk turdaki seçmen katılımını dikkate alarak belirli ülkelerde oy kullanma süresinin uzatılması ve sandık sayısının artırılması önerisi üzerine yapılmış ve personelin yorgunluğundan kaynaklanan hataları azaltmak için oy kullanma saatlerinin 8:00'den en fazla 22:00'ye düşürülmesi önerilmiştir.

¹⁵ Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık ve ABD için YSK, planlanan 5 günlük oy kullanma süresini 2 güne indirmeyi planlamış; İrlanda ve Japonya için plan, 3 günlük süreyi 2 güne indirmek şeklinde olmuştur. Muhalefet partileri bu ülkelerden on binlerce seçmenin ilk tura katıldığını ve yer yer yüzde 80'e varan bir yoğunlukla muhalefet partilerine oy verdiğinin altını çizmiştir. İlk plan yeniden gözden geçirilmiş ve yalnızca Japonya ile ilgili karar geçerli kalmıştır.

¹⁶ Güncellemeler, İçişleri Bakanlığı tarafından tutulan nüfus ve adres sicilindeki kişisel veriler ile Adalet Bakanlıkları ve Savunma Bakanlığı tarafından sağlanan veriler temel alınarak yapılmıştır.

¹⁷ Yasal çerçeveye, kampanya için iki dönem belirlenmektedir: seçim dönemi, idari kaynakların kötüye kullanılması yasağı da dahil olmak üzere belirli kampanya düzenlemelerine tabidir. Propaganda döneminde kanun, kamuya açık törenler ile devlet işlerine ilişkin konuşma, açıklama ve yayınlara ek yasaklar getirmektedir. Bu dönemde kanun, bakanların ve milletvekillerinin kampanya gezilerinde kamu araçlarını ve devlet görevlilerini kullanmalarını da yasaklamakta ve yaptıkları tüm etkinlik ve konuşmalarında açıkça tüm propaganda yasaklarının uygulanmasını gerektirmektedir. 27 Mayıs saat 18:00'den seçim gününe kadar propaganda yapmanın yasak olduğu bir sessizlik dönemi uygulanmaktadır.

Seçimlerde ikinci tura gidileceğinin açıklanması üzerine Cumhur İttifakı, Sayın Erdoğan'ın adaylığına olan bağlılığını yeniden teyit ederken, Millet İttifakı, Sayın Kılıçdaroğlu'na desteğini yinelemiştir.¹⁸ Her iki aday da, küçük ölçekli toplantılarla, kapı kapı dolaşarak ve sosyal medya katılımına odaklanarak seçmenlerin harekete geçirilmesini önceliklendirmiştir.¹⁹ İlk turdaki söylemlerin yansımaları olan ikinci turda her iki tarafın söylemleri yine kişisel saldırılar içermiş, kışkırtıcı ve ayrımcı bir dil hakim olmuş ve ısrarlı bir şekilde diğer tarafın terörle ilişkisi olduğu iddialarında bulunulmuştur.²⁰ Kilit kampanya konuları yönetimde istikrar, ekonomideki durum, milli güvenlik, Suriyeli mültecilerin sınır dışı edilmesi de dahil olmak üzere Suriye'ye geri dönmesi gibi başlıkları içermiştir. Kampanyalarda Türkiye'deki göçmen ve mültecilere yönelik, çoğunlukla muhalefet tarafından sert, suçlayıcı söylemlere yer verilmiştir.²¹ Görevdeki Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere üst düzey hükümet yetkilileri LGBTİ topluluğuyla ilgili tahrik edici ifadeler kullanmıştır.²² Bunların dışında ikinci turda kampanya dönemi barışçıl bir ortamda gerçekleşmiştir.

Genel olarak, her iki adayın kampanya faaliyetleri ilk turun aksine sınırlı kalmış ve çoğunlukla yereli harekete geçirmeye odaklanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimi, seçmenlere siyasi alternatifler arasında gerçek bir seçim yapma imkanı sunmuş ve bu sakin geçen kampanya döneminde adaylar özgürce seçim kampanyalarını yürütebilmiştir. Ancak YSP ve HDP'nin temsilcileri ve destekçileri gözdağı ve tacizlere maruz kalmaya devam etmiştir.²³ Bazı örneklerde, görevdeki Cumhurbaşkanı ve görevdeki muhalefetten belediye başkanları, resmi görevlerini yerine getirirken seçim kampanyası

¹⁸ Diğer iki cumhurbaşkanı adayı arasından Sayın İnce, ikinci tur adaylarından hiçbirini kamuoyu önünde desteklememeyi tercih ederken, 22 Mayıs'ta Sinan Oğan, Sayın Erdoğan'a desteğini açıklamıştır.

¹⁹ DKİHB SGH Uzun Dönem Gözlemcileri, tümü fiziksel engelli kişiler için erişilebilir olduğu bildirilen beş kampanya etkinliğini gözlemlemiştir.

²⁰ 15 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı [şu sözlere yer vermiştir](#): “[PKK'dan] talimat alanların yanında değildik. Biz talimatı ancak Allah'ımızdan ve milletimizden alırız.” 18 Mayıs'ta düzenlediği basın toplantısında, Sayın Kılıçdaroğlu Cumhurbaşkanı'na hitaben [şunları söylemiştir](#): “Terör örgütleriyle defalarca masaya oturan siz değil misiniz? Gizli pazarlık yapan [...] Kapalı kapılar ardında [...] Şanlı Türk Ordusuna Karşı?”. Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, 19 Mayıs'ta Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleriyle yaptığı toplantıda Sn. Kılıçdaroğlu'na atıfta [bulunarak](#), “... Terör örgütlerinin sizden bazı sözler aldığı açıktır” ifadelerini kullanmıştır; 19 Mayıs'ta İçişleri Bakanı Süleyman Soylu bir televizyon röportajında CHP'nin terör örgütleriyle yakınlaştığı iddiasından [bahsetmiştir](#). 20 Mayıs'ta düzenlediği basın toplantısında, İyi Parti Başkanı Meral Akşener [şu sözleri eklemiştir](#) “Ya 2019'da PKK'ya, 2023'te Hizbullah'a yaslananları seçeceksiniz ya da ülkemizde terörün gölgesini bile barındırmayanları seçeceksiniz”.

²¹ 20 Mayıs'ta bir [basın toplantısında](#), Sayın Akşener, “ Ya [...] 'Suriyelileri geri gönderemeyiz, Allah bizi yakar' diyenleri seçersiniz, ya Avrupa'nın göçmen çukuru olmayı reddedenleri seçersiniz [...]” ifadelerine yer vermiştir. Twitter'da paylaştığı bir açıklamada Sn. Kılıçdaroğlu, [şunları söylemiştir](#): “[Bunlar kalırsa, Dolar 30 Liraya dayanacak, bir kuru ekmek 10 Liraya çıktığında sefalet derinleşecek] bu kaçaklar, sığınmacılar potansiyel suç makinelerine dönüşecek, yağmalar başlayacak”. 24 Mayıs'ta Zafer Partisi lideri bir sosyal ağ gönderisinde şunları söylemiştir: “Suriyeliler gidecek. [...] Onları İçişleri Bakanı olarak göndereceğim. [...] Türkiye'yi dünyanın lunaparkı sanan, kadınlarımıza cariye muamelesi yapan, sokaklarımızı uyuşturucu cennetine çeviren, Selefî cihatçıları örgütleyen ve yılda 11 milyar dolar tüketen herkes gidecek”.

²² 20 Mayıs'ta Adıyaman'daki bir [konuşmasında](#) görevdeki Cumhurbaşkanı CHP ve İyi Parti'nin “LGBTİ-ci” olduğunu ama LGBTİ'lerin AK Parti'ye ve MHP'ye sızmadığını söylemiştir. 22 Mayıs'ta bir televizyon röportajında, Cumhurbaşkanı [söz konusu](#) “LGBTİ gibi aile yapımızı tehdit eden sapkın eğilimlerle aktif olarak mücadele edeceğiz” demiş ve CHP'nin LGBTİ'yi savduğunu eklemiştir. 22 Mayıs'ta İçişleri Bakanı Süleyman Soylu Twitter'da yaptığı [paylaşımında](#), seçimi 'PKK'ya hayır, LGBTİ'ye hayır' diyenlerin kazandığını açıklamıştır.

²³ Türkiye İnsan Hakları Derneği'ne göre, 17 Mayıs'ta Halkların Demokratik Partisi (HDP) Batman İl Müdürü polis tarafından işkenceye [maruz](#) kalmıştır. Partinin DKİHB SGH'ye bildirdiği üzere, 21 Mayıs'ta İstanbul'da broşür dağıtan HDP'liler gözaltına alınmıştır. Medya, 22 Mayıs'ta 5 ilde polisin baskın operasyonu [yaptığını bildirmiştir](#). Bu operasyonda aralarında HDP destekçisi ve bir HDP'li partilinin de bulunduğu 19 kişi terör örgütü propagandası yaptıkları iddiasıyla gözaltına alınmıştır. [Mardin](#), [Tekirdağ](#) ve [Mersin](#) Cumhuriyet Başsavcılıklarının yürüttüğü soruşturma kapsamında 23 Mayıs'ta 11 ilde düzenlenen terörle mücadele operasyonlarında aralarında HDP'li yöneticiler ve YSP'lilerin de bulunduğu en az 69 kişi gözaltına alınmıştır. 24 Mayıs tarihinde YSP'nin DKİHB SGH'ye bildirdiği üzere Diyarbakır'da YSP'li yedi genç aktivist gözaltına alınmışlardır.

yürütmüşlerdir.²⁴ Ayrıca, propaganda döneminde açılış etkinliklerinin düzenlenmesine getirilen yasağın ihlal edildiğine ve hükümetin yaptığı işlerin tanıtıldığına dair vakalar kaydedilmiştir.²⁵ İdari kaynakların kullanıldığı birçok durumla birlikte bu örnekler, ilk turda da belirtildiği gibi, görevdekilere haksız bir avantaj sağlamıştır.²⁶ İlk turdan farklı olarak, kampanyayla ilgili haklar, hiçbir ilde valilerin terörle mücadele amacıyla yetkilerini kullanması sonucu kısıtlanmamıştır. 8 Şubat tarihinde depremden etkilenen illerde yardım ve iyileştirme faaliyetlerini kolaylaştırmak için ilan edilen 3 aylık olağanüstü hal seçimlerde ilk turun öncesinde 9 Mayıs tarihinde sonlanmıştır. İkinci turdaki kampanyalarda kadınların görünürlüğü sınırlı olmuş, ancak Sayın Kılıçdaroğlu'nun kampanyası diğer konuların yanı sıra kadın haklarına odaklanmış ve görevdeki Cumhurbaşkanı da partisinin kadınların siyasete katılımını artırmadaki başarılarının altını çizmiştir.²⁷

İkinci turda DKİHB SGH, cumhurbaşkanı adaylarının ve Twitter ve Facebook'taki diğer siyasi aktörlerin çevrimiçi faaliyetlerini takip etmeye devam etmiştir. Cumhurbaşkanlığı adayları sosyal ağlarda, başlarda ilk turun ön sonuçlarına odaklanan ve daha sonrasında ise çevrimdışı yürüttükleri kampanyalarını yansıtan mesajlar barındıran bir kampanya yürütmüştür. Her iki adayın temsilcileri seçim kampanyalarında dezenformasyona başvurulduğuna dair endişelerini dile getirmişlerdir.²⁸ 26

²⁴ 19 Mayıs'ta, Görevdeki Cumhurbaşkanı İstanbul'da düzenlenen Yurttaş Dernekleri Toplantısında muhalefeti terör örgütlerinden emir almakla ve geleneksel aile kurumunu tehdit etmekle [suçlamıştır](#). 19 Mayıs'ta İstanbul'da çelenk koyma töreninde CHP'li Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu hükümeti [eleştirmiştir](#). CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş, 19 Mayıs anma etkinliğinde yaptığı konuşmada hükümete atıfta bulunarak şunları [söylemiştir](#): “Seçimleri kazanmak ve algıları değiştirmek için sahte videolar ve posterler yayınlıyorlar. Yalan söylüyorlar ve söylenmemiş sözlerle iftira atıyorlar. [...Onlar] şehirlerimizi teröristler için silah deposuna çevirdiler.” 23 Mayıs tarihinde Cumhurbaşkanı Sivas'a yaptığı bir ziyarette rakibi için “Güya Gandhi Kemal olarak başladığı siyasi yolculuğunu böylece Nazi Kemal olarak bitirecektir” dedi. Sn. İmamoğlu 24 Mayıs tarihinde İstanbul'da Ulaşım Esnafı ile bir araya gelerek iktidardaki ittifak için “Yalan ve montaj olduğunu itiraf ettikleri görüntüler ile milletimizi kandırmaya çalışıyorlar, oy uğruna bize iftira atıyorlar [...], yalan söylüyorlar, karalıyorlar” ifadeleri yer vermiştir. 25 Mayıs'ta İstanbul'daki Güçlü Sanayi Güçlü Türkiye buluşmasında görevdeki Cumhurbaşkanı rakibini PKK'dan talimat almakla suçlamış ve “PKK'dan talimat alıp yol haritası çıkarıyorlar” demiştir. 19 Mayıs tarihinde İstanbul Modern Sanatlar Müzesinde yaptığı bir konuşmada hükümetin spor ve sanatı destekleyen başarılarına vurgu yapmıştır.

²⁵ 21 Mayıs'ta DKİHB SGH, Şehitkamil'de Cumhurbaşkanı'nın yaptığı bir park açılışını gözlemlemiştir. Aynı gün Hatay'da bir hastanenin açılış töreninde Cumhurbaşkanı, muhalefet adayını "teröristlerle el ele" gitmekle [suçlamıştır](#). 26 Mayıs tarihinde Sn. Kılıçdaroğlu'nun kampanyası kapsamında vatandaşlara seçildiği takdirde kredi kartı borçlarının faizlerinin silineceğini vadeden bir SMS gönderilmiştir. SMS ile seçim kampanyası yapılmasını yasaklayan mevcut hükümleri devreye sokan yetkililer bu mesajın dağıtılmasını engelleyerek ilk defa kampanya döneminde bu maddeyi uygulamıştır.

²⁶ Sivas Belediyesi, 23 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı'nın şehri ziyareti nedeniyle toplu ulaşımı ücretsiz yapacaklarını açıklamıştır. İlk turda olduğu gibi Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın internet siteleri, cumhurbaşkanı seçim kampanyası konuşmalarını yayınlamıştır. 1990 AGİT Kopenhag Belgesi'nin 5.4. maddesi “Devlet ile siyasi partiler arasında açık bir ayırım” öngörmektedir. 2016 DKİHB ve Venedik Komisyonu'nun Seçim Süreçlerinde İdari Kaynakların Kötüye Kullanımının Önlenmesi İçin Ortak Kılavuz İlkelerinin (Kılavuz İlkeler) II. B. 1.3 maddesi, hükümetin olağan işlerinin seçim döneminde devam etmesi gerektiğini şart koşar. Bununla birlikte, seçim yarışmaları sırasında eşit koşullardaki dengelyi bozacak şekilde idari kaynakların kötüye kullanılmasını önlemek için, yasal çerçevenin seçim kampanyaları sırasında belirli bir siyasi parti veya adayla bağlantılı veya onlara karşı olumlu bir algı yaratmayı amaçlayan hiçbir büyük duyurunun yapılmaması gerektiğini belirtmelidir. Kılavuz İlkelerin II B. 1.1 maddesi, “yasal çerçevenin, kamu makamlarının seçim kampanyası amacıyla hayır etkinlikleri veya herhangi bir siyasi partinin veya adayın lehine veya aleyhine olan etkinlikler dahil olmak üzere resmi kamuya açık etkinlikler düzenleyerek mevcut konumlarından haksız avantajlar elde etmesini yasaklayacak etkili mekanizmalar sağlaması gerektiğini belirtmektedir”.

²⁷ DKİHB SGH tarafından gözlemlenen beş kampanya etkinliğinden hiçbirinde kadın konuşmacı bulunmamıştır.

²⁸ DKİHB SGH ile paylaşılan bilgilere göre Sn. Kılıçdaroğlu kendisinin terör örgütleri ile kampanya yürüttüğünü gösteren montaj olduğu iddia edilen video ile iftirada bulunduğu için görevdeki Cumhurbaşkanı hakkında tazminat ve ceza davası açmıştır. 25 Mayıs tarihinde Sulh Ceza Mahkemesi görüntülerin sosyal medyada paylaşımına erişim engeli getirmiştir. Görüntüyle ilgili olarak suç duyurusunda bulunan bir vatandaş hakkında dosyada yazılan iddianın Cumhurbaşkanı'na hareket içerdiği gerekçesi ile soruşturma başlatılmış ve kişi bir gece gözaltında tutulmuştur. İktidardaki ittifak CHP temsilcilerinin seçim gecesi muhalefetin adayının kazanmak üzere olduğu yönündeki açıklamalarını defaatle eleştirmiş, bunların manipülasyon girişimi olduğunu söylemiştir. Bkz. AK Parti sözcüsünün 15 Mayıs tarihli [açıklaması](#) ve aynı gün görevdeki Cumhurbaşkanı'nın Twitter [paylaşımı](#).

Mayıs tarihinde Sn. Kılıçdaroğlu'ndan gelen ve seçildiği takdirde kredi kartı borç faizlerini silmeyi vadeden kampanya mesajının ardından yetkililer mobil hizmet sağlayıcılarına bir uyarıda bulunmuştur. İlk turda pek çok aday aynı şekilde SMS ile kampanya mesajları göndermiş olsa da seçim döneminde uyarı alan tek bilinen örnek bu olmuştur. İlk turda da olduğu gibi sosyal ağlarda yapılan paylaşımlardan ötürü tutuklama ve gözaltına almalar da devam etmiştir.²⁹

Medya

Mevzuat, medyada ikinci tur kampanyalarının nasıl yürütüleceğini düzenlememektedir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), YSK kararı doğrultusunda her iki adaya da, bu sürenin yarısı prime time dışında yayınlanmış olsa da, 20'şer dakikalık ücretsiz yayın süresi ayırmıştır. Medyada seçim kampanyası 15 Mayıs'ta Sayın Erdoğan'ın ücretli siyasi reklamlarıyla yeniden başlamıştır. İlk tura benzer bir kampanya yürüten Sayın Erdoğan, açık oturum davetini kabul etmemiş, bu da seçmenlerin bilinçli bir seçim yapma fırsatına sınırlama getirmiştir. İkinci turda, kamu görevlilerine hakaret gerekçesiyle açılan davalar da dahil olmak üzere, gazetecilere ve blog yazarlarına yönelik kovuşturma devam ederek ifade özgürlüğü daha da kısıtlanmıştır.³⁰

DKİHB SGH'nin yürütmüş olduğu medya izleme çalışması medya yayıncı kuruluşlarının kampanyayı tarafsız bir şekilde yayınlama ve iki cumhurbaşkanı adayını için eşit fırsatlar sağlama konusundaki yasal yükümlülüğünü yerine getirmediğini göstermektedir. İzlenen yayın kuruluşlarının çoğu, cumhurbaşkanının resmi ve adaylık faaliyetlerini birbirinden ayırmadan Sayın Erdoğan'a açık bir destek göstermiştir. Ayrıca, bu yayın kuruluşlarının çoğu, haberlerinde gerçekler ile görüşler arasındaki ayrımı sık sık bulanıklaştırmış ve haberleri, destekledikleri adayın lehine olacak şekilde seçici bir şekilde sunmuştur.

Anayasa ile tarafsızlık güvence altına alınmasına rağmen, kamu televizyonu TRT-1 ve TRT Haber, ağırlıklı olarak olumlu bir tonla siyasi içerikli haberlerin yüzde 64 ve 73'ünü kendilerine ayırarak Sayın Erdoğan'a destek vermeye devam etmişlerdir. Sayın Kılıçdaroğlu ise kullanılan tonun büyük ölçüde olumsuz olduğu bu tür haberlerin yüzde 36'sı ve yüzde 27'sinde yer almıştır.³¹

Özel TV kanalı ATV de Sayın Erdoğan'a yüzde 44'lük bir pay ayırarak, neredeyse tamamen olumlu bir üslupla, kampanyada Sayın Erdoğan'ı destekleyen haberler yapmıştır. Sayın Kılıçdaroğlu, çoğunlukla olumsuz olmak üzere yüzde 46 oranında haberlerde yer almıştır. ATV, kanundaki

²⁹ 21 Mayıs tarihinde Muharrem İnce hakkında sosyal ağlarda yaptıkları paylaşımlara dayanarak “şantaj” ve “kişisel verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme ve yayma” ile diğer suçlardan dolayı üç kişi [tutuklanmıştır](#). Medya’da çıkan haberlere [göre](#), 26 Mayıs'ta Bingöl ve Ağrı illerinde polislin yürüttüğü operasyonda en az 35 kişi sosyal ağlardaki paylaşımlarından ötürü gözaltına alınmıştır. Aynı gün Gaziantep'te bir kişi sosyal ağ paylaşımından ötürü [tutuklanmıştır](#).

³⁰ 17 Mayıs'ta Ankara Cumhuriyet savcısı, Sayın İnce'ye yönelik yürütülen olumsuz kampanyaya ilişkin bir soruşturma başlatmış, 14 kişi gözaltına alınırken bu kişilerin 9'u daha sonra serbest bırakılmıştır. 18 Mayıs'ta İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, gazeteci Ahmet Güneş hakkında sosyal ağlardaki paylaşımlarına dayanarak soruşturma başlatmıştır. Aynı gün İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, Deniz Yücel hakkında cumhurbaşkanına hakaret, devlet ve yargı organlarını eleştirme suçlarından tutuklama kararı çıkarmıştır. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) 19. Maddesine ilişkin [34 No'lu Genel Yorumun](#) 38. paragrafı şöyle der:” [...] tek başına ifade biçimlerinin tanınmış bir kişiye hakaret olarak görülmesi gerçeği, ceza verilmesini haklı kılmak için yeterli değildir. [...] Devlet ve hükümet başkanları gibi en yüksek siyasi otoriteyi kullananlar da dahil olmak üzere, tüm tanınmış kişiler meşru olarak eleştiriye ve siyasi muhalefete tabidir.” Ayrıca 23 Mayıs'ta Mezopotamya Ajansı'nın genel müdürü ve bir gazeteci ile 24'ten 10 kişi sosyal ağlarda terör örgütüne destek verdikleri iddiasıyla yaptıkları paylaşımlardan dolayı gözaltına alınmışlardır. 25 Mayıs tarihinde İstanbul Başsavcılığı 34 sosyal medya hesabı hakkında seçim sonuçlarıyla ilgili paylaşımlardan ötürü soruşturma [başlatmıştır](#).

³¹ Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) 19. Maddesine ilişkin [34 No'lu Genel Yorumun](#) 16. maddesi, Taraf Devletlerin “kamu yayıncılık hizmetlerinin bağımsız bir şekilde çalışmasını sağlamalarını” ve “bağımsızlıklarını ve yayın özgürlüklerini garanti etmelerini” gerektirmektedir.” Avrupa Konseyi'nin (CoE) [2254](#) (2019) sayılı Kararının 8.10. maddesi, üye devletleri “kamuya hizmet eden medyanın bağımsızlığını garanti etmeye, onları etkilemeye veya hükümet medyasına dönüştürmeye yönelik her türlü girişime son vermeye” çağırılmaktadır.

hükümlerin aksine siyasi haberlerine sık sık arka plan müziği, Erdoğan için tören, Kılıçdaroğlu için rahatsız edici içerikler eklemiş ve haberlerinde Sayın Kılıçdaroğlu'nun grotesk (gülünç) görüntülerini kullanmıştır.³² Ayrıca üç yayın kuruluşu da CHP ve Sayın Kılıçdaroğlu'nun Halkların Demokratik Partisi (HDP) ile ittifak ettiği iddiasını vurgulayarak, kendilerini terör örgütleriyle işbirliği yapmakla suçlamışlardır.

Bunların aksine Fox TV ve Halk TV yaptığı haberlerin yüzde 50'sini ve yüzde 49'unu Kılıçdaroğlu'na olumlu bir tonda ayırarak açıkça taraflılık gösterirken, Sayın Erdoğan yüzde 50 ve 51 oranlarında haberlerde yer almış ve bu haberlere çoğunlukla olumsuz bir ton hakim olmuştur. Kanal D, Star ve Show TV, Sayın Kılıçdaroğlu ile ilgili haberlerinde daha dengeli bir üslup sunsa da bu kanallar, Sayın Erdoğan'a yönelik olumsuz haber yapmaktan büyük ölçüde kaçınmışlardır. 16 ve 25 Mayıs'ta Kanal D ve CNN Türk, 22 Mayıs'ta ise yedi devlet kanalı ve 26 Mayıs'ta dört özel televizyon kanalı Sayın Erdoğan'la 60-90 dakikalık bir röportaj yayınlamışlardır, Erdoğan'a rakibini eleştirerek kendisine kampanya yapması için zemin sunmuştur.

Söz konusu taraflılık yazılı ve çevrimiçi medyada da belirgindir; Hürriyet, Sabah ve internet üzerinden yayınlanan Haber Türk gazeteleri Erdoğan'ı açık bir şekilde kayırırken, Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri Kılıçdaroğlu'na büyük ölçüde destek vererek Erdoğan'ı sert bir şekilde eleştirmiş, T24 portalı ise her iki adaya dengeli bir şekilde yer vermiştir.

İkinci tur kampanya döneminde etkili bir medya denetimi yapılmamıştır. Düzenleyici kurum olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), sistematik herhangi bir medya izlemesi yapmamış ve ikinci tura özel bir yönergeyle medyaya bu turla ilgili resmi olarak yardımcı olmamıştır.

Seçim Uyuşmazlıklarının Çözümü

Sandık, ilçe ve il sonuçlarını belirleyenler kararlar da dahil olmak üzere daha alt düzey seçim kurumlarının kararları, üst kurullara ve YSK'ya kadar taşınabilir. Uluslararası standartların ve AGİT taahhütlerinin aksine, kesin seçim sonuçları da dahil olmak üzere YSK'nın kararları yargı denetimine açık değildir.³³ Seçim sonrası itiraz ve şikayetlerin ele alınması noktasında hem milletvekili hem de cumhurbaşkanlığı ilk tur seçimlerinde seçim idaresinin hiçbir seviyesinde şeffaflık sağlanmamıştır. İlçe ve İl Seçim Kurulları şikayetlerle ilgili aldıkları kararları yayınlamazken YSK orta seviye seçim organlarına yapılan şikayetlerle ilgili bilgi toplamamış ve bunları yayınlamamıştır. Kanuna aykırı bir şekilde ve konuyla ilgili DKİHB'nin daha önce paylaştığı tavsiyelere rağmen, ikinci tur seçim öncesi döneme ilişkin şikayetler de dahil olmak üzere YSK'nın şikayetve itirazlara ilişkin aldığı kararlar da yayınlanmamıştır.

İlk tur seçim günü ve onu takip eden günlerde, siyasi partiler ve adaylar İlçe Seçim Kurullarına binlerce şikayette bulunmuşlardır.³⁴ Muhalefet partilerinin çoğu şikayetinde, kendi partileri için Sandık sonuç tutanaklarında kaydedilen oylar ile İlçe Seçim Kurulları tarafından elektronik sonuç veri tabanına girilen oylar arasında tutarsızlıklar olduğu iddia edilmiştir.³⁵ AK Parti de dahil olmak üzere yapılan çok sayıda şikayette, sandık tutanaklarındaki rakamların yanlış olduğu ileri sürülerek oyların yeniden

³² Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, medyanın habercilikte “abartılı ses ve görüntüler ile doğal sesler dışında her türlü efekt ve müzik” kullanmaktan kaçınmasını şart koşmaktadır.

³³ [1990 AGİT Kopenhag Belgesinin](#) 5.10. Paragrafı “Temel haklara saygıyı güvence altına almak ve yasal bütünlüğü sağlamak için herkesin idari kararlara karşı etkili bir tazminat yolu bulunacağını” belirtir. [İyi Uygulama Kuralları](#) Kısım II.3.3.a “İtiraz mercii ya seçim komisyonu ya da mahkeme olmalıdır. Her halükarda, bir mahkemeye nihai itiraz mümkün olmalıdır.”

³⁴ AK Parti, CHP, HDP, İyi Parti, MHP, Türkiye Komünist Partisi (TKP), TİP, YSP ve bağımsız milletvekili adayları tarafından itirazlar geldiği USGH'ye bildirilmiştir.

³⁵ Örneğin CHP, ülke çapında cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 2.269 ve milletvekilli seçimlerinde 4.825 sandıkta sandık sonuç tutanaklarındaki veya ulusal elektronik sonuç veri tabanındaki tutarsızlıklar hakkında şikayette bulunduğunu bildirmiştir.

sayılması talep edilmiş, ancak bu taleplerden yalnız birkaçı kabul edilmiştir.³⁶ HDP'den gelen bir şikayette, İstanbul'da seçimde görevli kolluk kuvvetleri tarafından çok sayıda oy kullanıldığı iddia edilmiştir.³⁷ DKİHB SGH'nin de bildiği her seviye seçim kuruluna yapılan ve YSK'ya kararı bozmak için taşınanlar da olmak üzere çok sayıda itiraz ve şikayet kurullarca reddedilmiş olsa da, bazı muhalefet partileri yanlış veri girişiyle ilgili itirazların yeterli kanıt sunulduğu takdirde gereğince çözüldüğünü USGH'ye bildirmişlerdir.³⁸

Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin şikayet ve itirazlar, daha önce YSK tarafından usulüne aykırı bir şekilde kısaltılmış sürelerle uygun olarak, seçim idaresinin tüm kademeleri aracılığıyla 18 Mayıs tarihine kadar sonuçlandırılmıştır.³⁹ Milletvekili seçimleriyle ilgili olarak ise, YSK, şikayet ve itirazların sunulması için olmasa da, seçim organları tarafından bunların karara bağlanması için daha önceki uzatılmış yasal sürelerle geri dönmüştür.⁴⁰ Ancak, bu sürelerin uzatıldığına dair uygulama kararı kamuoyuna duyurulmamış ve neticesinde seçim uyuşmazlıklarının çözüm sürecinin yasal kesinliği ve şeffaflığı daha da azalmıştır.

Birinci tur seçimlerde olduğu gibi, YSK, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda da seçim sonrası anlaşmazlıkların sunulması ve çözülmesi için gereğinden kısa süreler belirlemiştir.⁴¹ Bu durum, paydaşların cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turunda oy verme günü işlemleri ve sonuçlarıyla ilgili etkili bir hukuk yoluna erişimini zorlaştırmıştır.

Seçim günü

İkinci turda seçim günü iyi idare edilmiş ve genel olarak sakin geçmiş, daha ziyade muhalefet destekçilerine karşı fiziksel şiddet içeren birbirinden bağımsız olaylar söz konusu

³⁶ Örneğin, Van ilindeki bir İlçe Seçim Kurulu, CHP'nin iki oy sandığının yeniden sayılması talebini kabul etmiş ve sonucunda CHP bu sandıklardan daha fazla oy almıştır. Diyarbakır, Şanlıurfa ve Batman'daki bazı İlçe Seçim Kurullarının YSP lehine oyların yeniden sayılmasına izni verdiği medyada rapor edilmiştir. YSP Aydın ilinde resmi olarak cumhurbaşkanlığı seçiminde 16.000 oy pusulasına ve milletvekili seçiminde ise 20.000 oy pusulasına itiraz ettiğini rapor etmiştir. İstanbul'da HDP 5.000'den fazla şikayette bulunmuş olup bunların çoğu sandık sonuç tutanakları ile elektronik veri tabanına girilen sonuçlar arasındaki tutarsızlıklar hakkında olmuştur. Yasal çerçeve, oyların yeniden sayılmasını düzenlememekte ve kararları tamamen seçim kurullarının takdirine bırakmaktadır.

³⁷ Söz konusu şikayet, çok sayıda kolluk görevlisinin görev yazılarını birden fazla yerde oy kullanmak için kullandıklarını ve atandıkları ilgili sandıklarda oy kullandıktan sonra bu yazıları teslim etmediklerini belirtmektedir. Bu görevlendirme yazılarının bazılarında ikinci turda da kullanılacakları belirtilmektedir.

³⁸ YSK, USGH'ye cumhurbaşkanlığı seçimleriyle ilgili altı itiraz başvurusu aldığını bildirmiş; bunların beşi reddedilmiş ve biri ise oyların yeniden sayılmasına izin veren bir İlçe Seçim Kurulu kararını bozmuştur. 26 Mayıs itibarıyla YSK, milletvekili seçimleriyle ilgili 48 itirazı karara bağlamıştır; bunların 39'u reddedilmiş, ikisi kabul edilmiş ve üçü alt seviye seçim kurullarına gönderilmiş ve dördü beklemededir. İYİ Parti YSK'ya başvurarak Isparta ilindeki oyların tamamını, Uşak'taki sandıkların üçte birine ve Erzurum'da üç ilçeye ait oyların yeniden sayılmasını talep etmiştir. Siyasi partilerin DKİHB SGH'ye verdiği bilgilere göre aynı delillerle desteklenen birbirine benzer şikayetlerle ilgili orta seviye seçim kurullarının verdikleri kararlar arasında da tutarsızlık söz konusudur. Örneğin, İYİ Parti bazı İlçe Seçim Kurullarında şikayetleri ele alırken oy pusulalarının geçerliliği konusunda farklı kriterler uyguladığını DKİHB SGH'ye bildirmiştir.

³⁹ Daha önceki bir YSK kararıyla, hem cumhurbaşkanlığı hem de milletvekili seçimleriyle ilgili şikayet ve itirazların 18 Mart'ta sonuçlandırılması ve sonuçların 19 Mayıs'ta açıklanması planlanmıştır.

⁴⁰ 19 Mayıs'ta YSK, DKİHB SGH'ye milletvekili seçimleriyle ilgili tüm şikayet ve itirazların 28 Mayıs'a kadar sonuçlanacağını bildirmiştir. İlk seçim gününden sonra TKP, seçim sonrası şikayet ve itirazların sunulması için kısaltılmış bir günlük sürenin uzatılması talebiyle YSK'ya itirazda bulunmuş ancak olumlu sonuç alamamıştır. HDP, DKİHB SGH'ye, belirlenen sürelerin, birleştirme tutanaklarıyla ilgili şikayetleri zamanında yapmak için çok kısa olduğunu bildirmiştir.

⁴¹ YSK tarafından belirlenen süreler, seçim idaresinin her kademesindeki şikayet ve itirazların seçim gününden dört gün sonra 1 Haziran'a kadar sonuçlandırılmasını öngörmektedir. [İyi Uygulama Kuralları'nın](#), 3.3.g. Kılavuzu uyarınca temyiz/itiraz başvurusunda bulunma ve bunların karara bağlanma sürelerinde yapılan kısıtlamaların kısa olması gerekmektedir (ilk derecede her biri için üç ila beş gün).

olmuştur.⁴² Çevrimiçi de olmak üzere propaganda yasağı ihlallerinin olduğu da rapor edilmiştir.⁴³ Sandıklar genel itibarıyla zamanında açılmış ve sandıkları açma süreci gözlemlenen bir sandık dışında tüm Sandık Kurullarında olumlu değerlendirilmiştir. Alınan oy pusulalarının sayısının tutarsız kaydedilmesi (4 vaka), sandıkları açmadan önce tüm oy pusulalarının damgalanmaması (5 vaka) ve zarfların damgalanmaması (7 vaka) gibi bazı usule yönelik hatalar not edilmiştir. Sandık Kurulu üyelerinin yaklaşık üçte birini kadınlar oluşturmuştur.

Gözlemciler, gözlemlenen Sandık Kurullarının yüzde 97'sinde oy verme sürecini olumlu değerlendirmiş ve sakin, sorunsuz ve organize bir süreç olarak tanımlamış ve genellikle usullerin uygulandığını rapor etmişlerdir. Ancak, bazı adımlar uygulanırken tutarsızlıklar görülmüştür. Yapılan beş gözlemden ikisinde, Sandık Kurulu üyeleri seçmenlere oy pusulalarını zarfa koymaları talimatını tutarlı bir şekilde vermemiştir. Oy kullanma yerlerinin yüzde 27'sinde oy verme işleminin gizli yapılması gerektiğine ilişkin afişler gerektiği gibi asılmamıştır. Gözlemlerin yüzde 4'ünde grup veya ailelerin birlikte oy verdiği gözlemlenirken yüzde 2'sinde oy verme yeri düzeni oy verme işleminin gizliliğini riske eder nitelikte olmuştur. Sekiz vakada, oy verme merkezlerinin içindeki ve dışındaki kişilerin gelen seçmenleri takip ettiği ve muhtemelen baskıya maruz bıraktığı gözlemlenmiştir.

Gözlemlenen sandıkların yüzde 76'sında siyasi parti ve aday gözlemcileri bulunurken, parti temsilcisi olarak akredite edilmiş veya akreditasyona sahip olmayan sivil toplum temsilcilerinin sandıkların yüzde 18'inde bulunması şeffaflığı artırmıştır. Öte yandan, gözlemciler ve sivil toplum temsilcilerine yönelik çeşitli engelleme ve fiziksel saldırı vakaları USGH'ye bildirilmiş ve endişe uyandırmıştır.⁴⁴ 8 vakada, USGH gözlemcilerinin parti temsilcileri ve yetkisiz kişiler tarafından oy kullanma merkezlerine girmeleri engellenmiş veya ayrılmaları istenmiş olup bu yaşanan gözlemcilerin oradaki rolü hakkında farkındalığın artırılması gerektiğini göstermiştir. Sandıkların yaklaşık yüzde 8'inde yetkisiz kişilerin, çoğunlukla yerel yetkililer veya akredite olmayan parti temsilcilerinin, varlığı gözlemlenmiştir. Dahası, yapılan gözlemlerin yüzde 3'ünde başta parti müşahitleri olmak üzere Sandık Kuruluna mensup olmayan kişilerin oy verme sürecine müdahale ettiği görülmüştür. Gözlemlenen sandıkların yarısından biraz fazlası fiziksel engelli kişilerin erişimine uygundur. Görme engelliler için oy kullanma şablonları sağlanmasını gerektiren 2022 yasal değişikliklerine rağmen, bunlar ikinci tur seçimler için güncellenmemiştir.

USGH tarafından gözlemlenen oy sayımı sürecinin engellendiği bir vaka dışında gözlemlenen 84 sürecin 79'unda sandıkların kapatılması ve oyların sayılması süreçleri olumlu değerlendirilmiştir. Lakin, bazı önemli usul hataları da dahil olmak üzere gözlemlenen eksiklikler, Sandık Kurulu üyelerinin daha iyi eğitilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Süreci hızlandırmak amacıyla, gözlemlenen 47 Sandık Kurulunda sandıkları açmadan önce öngörülen tüm koruma tedbirleri tamamlanmamış ve 22 vakada da müteakip prosedürlerin öngörülen sırasına riayet edilmemiştir.

⁴² Sosyal medyada yer alan haberlere göre, AK Parti'lilerin veya partiye bağlı kişilerin Erzurum'da Sandık Kurulu üyelerine, İstanbul'da bir oy verme merkezi önünde CHP'li bir belediye başkanı ile seçmenlere ve yine İstanbul'da bir oy verme merkezinin bahçesinde bekleyen kişilere saldırıda bulunmuştur. Şanlıurfa'da YSP ve HDP temsilcilerinin ihlallerin yaşandığı iddia edilen bir oy verme merkezine girmeye çalışırken saldırıya uğradığı bildirilmiştir. Ayrıca Sandık Kurulu üyeleri ile seçmenler arasında diyarbakır'da arbede çıkmıştır. Ordu'da zafer kutlamaları sırasında bir İYİ partili öldürülmüştür.

⁴³ Görevdeki Cumhurbaşkanı ve AK Parti dışında MHP, CHP, YSP, TİP ve Zafer Partisi gibi birçok siyasi parti sosyal ağlarda kampanya mesajları yayınlamıştır. Seçim günü Sn. Kılıçdaroğlu, CHP Genel Başkan Yardımcısı ve AK Parti Genel Başkan Yardımcısı seçmenleri adaylarına sahip çıkmaya çağırmıştır. DKİHB SGH, AK Parti'nin propaganda sessizliği döneminde Mardin'de kampanya yürüttüğünü gözlemlemiştir. Sosyal ağlarda yer alan iddialara göre, AK Parti ve görevdeki Cumhurbaşkanı seçim günü SMS göndererek destek istemiştir.

⁴⁴ Medyada yer alan haberlere ve sosyal ağlarda yer alan iddialara göre, Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinde avukatlar sandıklara toplu oy pusulalarının atıldığı iddia edilen bir oy verme merkezine girmeye çalışırken fiziksel [saldırıya uğramış](#); Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesindeki CHP'li parti müşahitleri de dahil olmak üzere birçok yerde usulsüzlüklere itiraz ettikleri için parti müşahitleri fiziksel saldırıya uğrarken [Mardin](#), [Antakya](#) ve [Malatya](#)'da parti müşahitleri ile sivil toplum temsilcileri fiziksel saldırıya uğramıştır.

10 vakada seçmen listelerindeki imza ve parmak izleri, 17 vakada kullanılmayan zarf ve oy pusulaları sayılmamıştır. Gözlemlenen beş oy sayma işleminde Sandık Kurulundan olmayan kişiler sürece dahil olmuştur. Zarfların geçerliliği tutarlı bir şekilde doğrulanmamış ve 13 vakada zarf sayısı oy kullanan seçmen sayısı ile karşılaştırılmamıştır. 24 sandıkta oy pusulaları düzgün bir şekilde ayrılarak sayılmamış, ancak oy pusulasının geçerliliği, yapılan üç gözlem dışında tümünde tutarlı bir şekilde kontrol edilmiştir. Yapılan 16 gözlemlerde sandık sonuç tutanakları Sandık Kurulu üyeleri tarafından önceden imzalanmıştır. Sandık sonuç tutanakları 12 oy kullanma merkezinde halka açık bir şekilde sergilenmemiş, ancak iki istisna dışında yetkisi olanlara talep ettiklerinde bu tutanaklar sağlanmıştır.

USGH 60 İlçe Seçim Kurulunda birleştirme işlemlerini gözlemlemiş ve ikisi hariç hepsinde bu sürecin etkin ve iyi organize edilmiş olduğunu olumlu bir şekilde değerlendirmiştir. Sayısı az olan olumsuz değerlendirmeler ise çoğunlukla birleştirme işlemi için tesislerinin düzeninin yetersiz ve alanın sınırlı olmasıyla ilişkilidir. Seçim materyalleri yasa gereği en az üç Sandık Kurulu üyesi tarafından teslim edilmesi gerekirken 21 örnekte bu uygulanmamış ve USGH gözlemcileri bazı Sandık Kurulu üyelerinin ilgili oy verme merkezinden gelen sonuçların birleştirilmesini takip etmek için İlçe Seçim Kurullarında kalmadığını not etmiştir. USGH gözlemcileri, iki vakada veri girişi sırasında tutarsızlıklar kaydetmiştir. USGH gözlemcilerin yurtdışından gelen oyların sisteme girilişini gözlemlemesine izin verilmemiştir.

YSK ve İçişleri Bakanlığı, seçim günü yapılan şikayetler hakkında bilgi yayınlamayı şeffaflığı sınırlamıştır. USGH gözlemcileri, gözlemlenen 33 sandıkta resmi şikayet yapıldığını kaydetmiştir.⁴⁵ YSK, ilk toplu ön sonuçları 19:30'da yayınlamıştır. YSK, saat 22:30'da yaptığı ikinci duyurusunda, birleştirme sonuçlarının yüzde 99,4'üne göre Sayın Erdoğan'ın yeniden cumhurbaşkanı seçildiğini ilan etmiştir. Seçmen katılımı medya tarafından yüzde 86 olarak bildirilmiştir.

***Bu raporun İngilizce versiyonu tek resmi belgedir.
Resmi olmayan bir Türkçe çevirisi mevcuttur***

⁴⁵ Medya, toplu oy kullanma, kimliksiz oy kullanma, polis memurları tarafından usulsüz oy kullanma, oy vermenin gizliliğinin ihlali, birden çok oy kullanma, sandıkları oylar ile doldurma ve kampanya sessizliği ihlalleri iddiasıyla seçim organlarına ve kolluk kuvvetlerine bir dizi şikayette bulunulduğunu bildirmiştir. Ayrıca medya, Sandık Kurullarının seçim günü boyunca şikayetleri kaydetmeyi reddettiği bazı vakalar yaşandığını da rapor etmiştir.

HEYET BİLGİLERİ VE TEŞEKKÜR

Ankara, 29 Mayıs 2023 – Bu Ön Bulgular ve Sonuçlar Bildirisi, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB), AGİT Parlamenterler Asamblesi (AGİT PA) ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin (PACE) dahil olduğu ortak bir çabanın sonucudur. Avrupa (AKPM). Değerlendirme, seçimlerin AGİT taahhütlerine ve diğer uluslararası yükümlülüklerle ve demokratik seçim standartlarına ve ulusal mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek için yapılmıştır.

Sn. Farahnaz Karimi, AGİT Dönem Başkanı tarafından AGİT kısa dönem gözlemci heyetinin Özel Koordinatörü ve Lideri olarak atanmış ve AGİT PA heyetine başkanlık etmiştir. AKPM heyetine Sn. Frank Schwabe başkanlık ederken, Büyükelçi Jan Petersen, 27 Mart'tan itibaren görevlendirilen DKİHB SGH'nin Heyet Başkanlığını yürütmüştür.

Bu Uluslararası Seçim Gözlem Heyetine (USGH) dahil olan kurumların her biri, 2005 Uluslararası Seçim Gözlemi İlkeleri Bildirgesini onaylamıştır. Bu Ön Bulgular ve Sonuçlar Bildirisi, seçim süreci tamamlanmadan önce sunulmuştur. Seçimlerin nihai değerlendirmesi, kısmen, sonuçların sayılması, birleştirilmesi ve duyurulması dahil olmak üzere seçim sürecinin geri kalan aşamalarının yürütülmesine ve seçim sonrası olası şikayetlerin veya itirazların ele alınmasına bağlı olacaktır. DKİHB, seçim sürecinin tamamlanmasından yaklaşık sekiz hafta sonra, olası iyileştirmelere yönelik tavsiyeleri içeren kapsamlı bir nihai rapor yayınlayacaktır. AGİT PA, raporunu bir sonraki toplantısında sunacaktır. AKPM ise raporunu Haziran 2023'te Strasburg'daki ara oturumunda sunacaktır.

DKİHB SGM, başkentte 15 uzman ve ülke genelinde görevlendirilmiş 26 uzun süreli gözlemciden oluşmaktadır. Seçim günü, DKİHB tarafından görevlendirilen 26 uzun dönem ve 133 kısa dönem gözlemcinin yanı sıra AGİT PA'dan 31 kişilik bir heyet ve AKPM'den 20 kişilik bir heyet dahil olmak üzere 31 ülkeden 232 gözlemci görevlendirilmiştir. Ülke genelinde 83 sandıkta açılış, yurt genelinde 646 sandıkta yerinde ise oy kullanma işlemleri izlenmiştir. 84 sandıkta sayım, 60 İlçe seçim Kurulunda birleştirme süreçleri gözlemlenmiştir.

Gözlemciler, seçimleri gözlemek için zamanında davet ettikleri için yetkililere ve yardımcıları için Yüksek Seçim Kurulu ve Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na teşekkür ederler. Ayrıca diğer devlet kurumlarına, siyasi partilere ve sivil toplum kuruluşlarına ve uluslararası toplum temsilcilerine işbirlikleri için teşekkürlerini ifade ederler.

Daha fazla bilgi için lütfen iletişime geçin:

- DKİHB SGH Başkanı Jan Petersen, Ankara (+90 534 853 7307);
- DKİHB Sözcüsü Katya Andrusz (+48 609 522 266) veya DKİHB Seçim Danışmanı Kseniya Dashutsina, Varşova (+48 603 793 786);
- Nat Parry, AGİT PA İletişim Direktörü (+45 601 08 177);
- Sylvie Affholder, AKPM heyeti sekreteri, (+90 536 958 97 70, +33 7 60 19 75 05)

DKİHB SGH Adresi:

Hotel Sheraton, Noktalı Cad., Kavaklıdere, 06700 Ankara
Tel: +90 (0) 312 457 6129